

L'Esteticisme

Anton Not

Vaig conèixer el Jordi quan vaig començar la llicenciatura en Filologia Hispànica en aquesta Universitat de Lleida. El pas dels anys i les circumstàncies ens van fer amics. Quan vaig començar a treballar en la tesi doctoral, amb l'ajuda del professor Paco Tovar, el Jordi em va obrir de bat a bat les portes de la seva biblioteca per facilitar-me el trànsit per la selva fosca i espessa de l'estètica i la teoria literària. Infectats tots dos pel verí de la literatura, pel mal de Montano que diria Enrique Vila-Matas, llegíem, llegíem i llegíem.

Jo buscava qualsevol cosa que parlés del modernisme, de les últimes dècades del segle dinou i les primeres del vint. M'interessaven, em continuen interessant, el *fin de siècle*, el decadentisme, les teories de *l'art pour l'art* i tot el que tingués a veure amb aquesta mena de plantejament vital que és l'esteticisme. L'art i l'experiència estètica esdevenen els valors prioritaris de l'ésser. És una actitud intel·lectual complexa que inclou un ampli espectre de matisos. Portada a un extrem nihilista, va fer-ho Nietzsche, l'existència humana i la realitat només poden justificar-se com a experiència estètica. No hi ha res que pugui aportar-nos gratificacions i esperances més sòlides que l'art. Altres aspectes de la vida, la ideologia, els sentiments, són massa inestables. L'amor és egoista i traïdor. El dolor és insuportable i la carn una podridura que ens creix damunt dels ossos. Només l'art ens salva.

Deixant de banda tota valoració moral d'allò representat es pot crear un objecte artístic a partir de les pitjors misèries humanes. Al prefaci de la novel·la *El retrat de Dorian Gray*, Oscar Wilde explica que és absurd parlar d'un art moralment correcte així com d'un art immoral. Davant d'una obra d'art només ens podem preguntar si està ben feta o mal feta, si ens agrada, si ens proporciona

Este texto fue leído en el marco de las Jornadas en Memoria de Jordi Jové, organizadas por el Aula de Poesía de la Universitat de Lleida — ahora Aula de Poesía Jordi Jové—, los días 20 y 21 de abril de 2004.

una experiència estètica satisfactòria. L'oncle Oscar, així l'anomenava el Jordi, també ens recorda que els materials de l'artista han estat tant el vici com la virtut i que les seves eines són el pensament i el llenguatge. Amb aquest estris tots podem fer-nos més feliços i podem contribuir a una vida i un món millors. Des d'aquest punt de vista, l'esteticisme pot ser una forma d'humanisme. No té res a veure, és clar, escriure un llibre sobre la bellesa de l'assassinat com va fer Thomas De Quincey, amb dedicar-se a matar gent, com va fer Hitler. Per aquesta banda no hi ha debat possible.

Al llarg de la història, trobem afiliats a l'esteticisme de totes les postures ideològiques possibles i algunes èpoques han estat considerades més esteticistes que d'altres. Es parla de l'època post clàssica, l'hel·lenisme, com d'un esteticisme en relació al període anterior. El mateix s'ha dit del gòtic, el manierisme o el rococó del segle divuit, quan Baumgarten va formular les bases teòriques de l'estètica com a disciplina filosòfica. L'estètica investiga els significats de les superfícies, els múltiples mecanismes de tota naturalesa, contradictoris moltes vegades, capaços de generar una experiència estètica. Ens adverteix que en ocasions els humans ens capfiquem en buscar una essència que suposem amagada i fugissera quan en realitat tenim tot el que necessitem a l'abast dels nostres sentits i del nostre intel·lecte.

Durant el segle dinou, l'esteticisme va adquirir el caire de resistència elitista en front d'una determinada concepció de la modernitat, impulsada pel positivisme científic i l'esperit pràctic de la classe burgesa. Escriptors com Octavio Paz o Matei Calinescu han contribuït al debat en torn de la idea de les dues modernitats que conviuen en una relació d'amor-odi. En el dens univers de la cultura victoriana va sorgir i es va desenvolupar la Germanat Preraphaelita. Un grup d'escriptors, pintors i artistes de tot tipus intercanvien i s'enriqueixen mútuament creant un imaginari simbòlic impulsat per una espiritualitat sensualista. Reaccionen contra una revolució industrial imparabile que detesten perquè li està costant a la humanitat un preu massa alt en vides desgraciades. No obstant, l'actitud d'*épater le bourgeois*, la provocació, evidencia de vegades el desig insatisfet en sentir-se menyspreat pel burgès més que no pas una veritable voluntat de reforma social. Aquesta és una altra qüestió.

L'esperit de comuna de la *Brotherhood* preraphaelita entusiasma el Jordi. Un grup d'amics reunits per compartir art i vida, un idealisme utòpic que brilla amb intensitat enlluernadora i plena, encara que només sigui per una estona, com el Jardí d'Epicur, la Factory d'Andy Warhol o la flama d'aquella cançó de Neil Young. L'èxtasi de *Beata Beatrix*, nascuda del pinzell de Dante Gabriel Rossetti, resumeix l'eternitat en un instant. Com l'Ofèlia extàtica de John Eve-

rait Millais, inspirada en Lizzie Siddal, la tràgica amant de Rossetti, abraçada per l'aigua un segon abans de la seva mort, per sempre.

Amb ironia racionalista, Edgar Allan Poe va deixar escrit a la *Filosofia de la composició* que no hi ha tema més poètic que la bellesa i la tristesa d'una morta enamorada. Fou un dels temes predilectes de l'esteticisme, creat i recreat en la pintura i la literatura. La tipologia de la dona fràgil, la *dama angelicata* de trobadors com Guido Cavalcanti, ressorgia en un ambient neogòtic i romàntic. En la literatura, és un dels temes preferits per Théophile Gautier, el mestre i amic de Baudelaire. També l'utilitzaren autors com l'italià Gabriel D'Annunzio a la novel·la *El plaer*, el colombià José Asunción Silva a *De sobremesa* o el cubà José Martí a *Lucía Jerez*.

Des que Julio Cortázar va traduir els contes de Poe, son seves les paraules que llegim quan llegim Poe en castellà. Cortázar era un dels fars literaris i estètics del Jordi. Li agradava especialment "El perseguidor", el relat inspirat en Charlie Parker; "Las babas del diablo", que Antonioni va seguir en part per rodar *Blow-Up*. El Jordi s'havia fet seus també Marcel Duchamp, Salvador Dalí —Miquel Visa li agraeix en el seu llibre *Dalicedari* que el Jordi li sabés inocular el verí-Dalí—, Luis Buñuel, Samuel Beckett, Javier Egea o els còmics de Robert Crumb. Des d'aquí, m'agradaria recordar la Germandat del Còmic que vam cofundar amb Txema Díaz.

M'aturo amb Poe i Lou Recd a "The Raven". *Nevermore, nevermore, nevermore*.

Des del llibre 1983, imagino el Jordi preguntant-se "Qui Sap si m'esperen". T'esperem, no ho dubtis. Ni García Lorca, ni Leonard Cohen, ni cap de nosaltres començarà a ballar abans que tu arribis.